

Een vierde netschildkever voor Nederland: *Platycis minutus* (Coleoptera: Lycidae)

Ed O. Colijn

TREFWOORDEN

Areaaluitbreiding, dood hout, faunistiek, collecties

Entomologische Berichten 78 (3): 91-94

Tijdens literatuuronderzoek werden twee buitenlandse artikelen ontdekt waarin Nederlandse vondsten van *Platycis minutus* werden genoemd. Deze soort is niet opgenomen in de naamlijst van Lycidae in de Catalogus van de Nederlandse kevers. Bij navraag bij Museum TwentseWelle en Natuurmuseum Maastricht bleken de betreffende exemplaren in de collecties aanwezig te zijn. *Platycis minutus* blijkt al minimaal vanaf 1952, al dan niet onderbroken, in Nederland aanwezig. Nieuwe vondsten lijken er op te wijzen dat de soort zich uitbreidt.

Inleiding

Platycis minutus (Fabricius, 1787) behoort tot de keverfamilie Lycidae. Deze familie komt, behalve in Antarctica, voor in de hele wereld en omvat circa 4600 soorten (Bocák & Bocáková 2010). Daarvan leven slechts negen soorten in Midden- en West-Europa (Bocáková & Bocák 2007). Voor Nederland werden tot voor kort slechts twee leden van deze familie vermeld: *Platycis cosnardi* (Chevrolat, 1829) die alleen bekend is uit Limburg en *Lygistopterus sanguineus* (Linnaeus, 1758) die aangetroffen is in diverse provincies (Huijbregts 2010). In 2017 werd *Pyropterus nigroruber* (De Geer, 1774) aan de naamlijst van Nederlandse Lycidae toegevoegd (Colijn 2017).

Tijdens literatuuronderzoek voor de derde versie van de 'Bibliografie van de Nederlandse kevers' (Colijn et al. 2015) werden een Belgisch (Magis 1956) en een Duits (Schulze 1990) artikel ontdekt waarin Nederlandse vondsten van *P. minutus* waren opgenomen. De genoemde exemplaren konden worden opgespoord en vormde de aanleiding om te onderzoeken of er nog andere ongepubliceerde vondsten waren. In dit artikel wordt beschreven hoe de soort herkend kan worden, wordt een overzicht gegeven van de Nederlandse vondsten en wordt de huidige kennis over de biologie en het areaal samengevat. Daarnaast wordt het belang van regionale natuurhistorische collecties onderstreept.

Voorkomen in Nederland

Magis (1956) meldt *P. minutus* voor het eerst voor Nederland, uit Maastricht, zonder daar expliciet bij te vermelden dat de soort nieuw is voor de Nederlandse fauna. Het etiket onder het exemplaar, dat in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Maastricht aanwezig is, vermeldt geen datum maar wel de naam van de verzamelaar: de Limburgse geoloog Umbgrove. Umbgrove werd in 1952 zwaar ziek en raakte verlamd en overleed in 1954 (Kuenen 1954, Van der Vlerk & Kuenen 1954). Het betreffende exemplaar is dus waarschijnlijk voor 1952 verzameld.

Schulze (1990) is de eerste die de soort uit Overijssel meldt, gebaseerd op een exemplaar uit 1969 uit de collectie Veldkamp.

Maar ook hij lijkt zich niet bewust dat *P. minutus* nieuw is voor de Nederlandse fauna en meldt de soort dus ook niet als zodanig. De betreffende buitenlandse publicaties werden niet opgemerkt bij het samenstellen van de soortenlijst van de Lycidae voor de Catalogus van de Nederlandse kevers (Huijbregts 2010). Beide vondsten zijn bijzonder gebleken, want voor zover bekend werd de kever daarna tot enkele jaren geleden niet meer aangetroffen in Nederland. Recent werd *P. minutus* opnieuw verzameld: in zowel Overijssel als Limburg zijn diverse aanvullende waarnemingen gedaan en tevens werd de soort voor het eerst in de provincie Noord-Brabant waargenomen. Er lijkt dus sprake van uitbreiding.

De eerste recente waarneming werd gemeld op de website Waarneming.nl door Ed Michels. Hij fotografeerde op 20 augustus 2010 een *P. minutus* bij Tilburg. Jan Cuppen was de eerste die een recent exemplaar verzamelde. Het betreffende exemplaar werd aangetroffen op 24 juli 2011 op grote brandnetel (*Urtica dioica*) in een eikenbos in De Lutte, Losser. In de buurt van deze vindplaats werd de soort door Martin Bonte op 22 augustus en 5 september 2016 opnieuw waargenomen en gemeld op Waarneming.nl. Robin Kraaij verzamelde op 22 augustus 2014 het eerste recente Zuid-Limburgse exemplaar (Kraaij in litt.). Een tweede werd door Ivo Raemakers verzameld op 28 augustus 2016. Tim Faasen determineerde deze vondst en nam het exemplaar op in zijn collectie (Faasen in litt.). De tot nu toe bekende Nederlandse vindplaatsen van *P. minutus* staan hieronder vermeld (zie ook figuur 2).

Materiaal Overijssel: Enschede, 28.vii.1969, leg. W. Veldkamp, col. TwentseWelle; Losser, De Lutte, 24.viii.2011, leg. & col. J.G.M. Cuppen; Losser, Beverborgsweg, 22.viii.2016 & 5.ix.2016, M. Bonte (Waarneming.nl). Noord-Brabant: Tilburg, Galgeneind, 20.viii.2010, E. Michels (Waarneming.nl). Limburg: Maastricht, zonder datum maar zeer waarschijnlijk < 1954, leg. Umbgrove, col. Natuurhistorisch Museum Maastricht; Meerssen, Bunderbos, 22.viii.2014, R. Kraaij (Waarneming.nl); Gulpen, Eysserbeekdal, 26.viii.2015, B. Pater (Waarneming.nl); Savelsbos, Schone Grub, 28.viii.2016, leg. I. Raemakers, col. T. Faasen.

1. *Platycis minutus*, Enschede, 28.vii.1969, leg. W. Veldkamp. Foto: Arp Kruithof

1. *Platycis minutus*, Enschede, 28.vii.1969, leg. W. Veldkamp.

Herkenning

Platycis minutus (figuur 1) is een zwarte kever van 4,5-10,0 mm met rode dekschilden. De soort is door de netvormige structuur van de dekschilden en het door ribben in verschillende vakken verdeelde halsschild snel als lid van de familie Lycidae te herkennen. *Platycis minutus* is daarna met behulp van de sleutels van Geisthardt (1979), Speight (1990) en Bocák & Bocáková (2006) eenvoudig op naam te brengen. De soort onderscheidt zich namelijk van andere Midden-Europese Lycidae door het geheel zwarte halsschild in combinatie met de gele uiteinden aan de voor de rest zwarte sprieten. De enige andere Midden-Europese soort met een geheel zwart halsschild, *Pyropterus nigroruber*, heeft geheel zwarte sprieten.

Verspreiding buiten Nederland

Platycis minutus komt voor in grote delen van Europa, Aziatisch Rusland en Japan. Bocáková & Bocák (2007) noemen de soort voor Europa uit België, Bosnië-Herzegovina, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Hongarije, Ierland, Italië (incl. Sardinië en Sicilië (Audisio et al. 1995)), Letland, Liechtenstein, Montenegro, Noorwegen, Oekraïne, Oostenrijk, Polen, Roemenië, Rusland, Servië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Zweden en Zwitserland. Aleksandrowicz et al. (1996), Gerend et al. (2007), Sumakov (1931) en Tamutis et al. (2011) melden de soort uit respectievelijk Wit-Rusland, Luxemburg, Estland en Litouwen.

2. Vindplaatsen van *Platycis minutus* in Nederland (10x10-km-hokken).
2. Localities of *Platycis minutus* in the Netherlands (10x10 km squares).

Biologie

Over de biologie van de Lycidae is relatief weinig bekend. *Platycis minutus* is evenals de andere Europese soorten uit de familie een aan dood hout gebonden kever. De larven ontwikkelen zich in Groot-Brittannië, Ierland en Zweden in relatief zacht vochtig rottend hout van beuk (*Fagus*), els (*Alnus*), linde (*Tilia*), populier (*Populus*) en es (*Fraxinus*) (Alexander 2002, 2003, Palm 1950, Speight 1990). In Groot-Brittannië en Ierland wordt de soort gezien als karakteristiek voor oude bossen met dood-houthabitat (Alexander 2004, Speight 1990). In Midden-Europa zijn vondsten gedaan in vermolmd, schimmelend hout van beuk, eik (*Quercus*), spar (*Picea*) en den (*Pinus*) voornamelijk in geaccidenteerd en bergachtig landschap (Allemand et al. 1999, Horion 1953, Mitter 2007, Möller 2009).

De larven zijn waarschijnlijk hoofdzakelijk microfaag en nemen daarnaast kleine vliegenlarven en slakjes tot zich (Bocák & Bocáková 2010, Bocák & Matsuda 2003). Over het aantal larvestadia is niets bekend, maar de ontwikkeling tot volwassen kever duurt in ieder geval langer dan een jaar (Bocák & Bocáková 2010). De volwassen kevers kunnen worden aangetroffen op dood hout, de bloemen van schermbloemigen en *Spirea* of op de vegetatie (Mitter 2007, eigen waarneming). De soort is ook met lichtvallen gevangen (Herger & Germann 2014, Troukens 2004). *Platycis minutus* is een late zomersoort die zijn piek heeft in de maanden augustus-september (Alexander 2003, Allemand et al. 1999, Troukens 2004, dit artikel). De imago's leven slechts kort (Alexander 2003, Bocák & Bocáková 2010).

Discussie

De historische vondsten, die tot nu toe onopgemerkt bleven, illustreren het belang van regionale natuurhistorische collecties. De 'Catalogus van de Nederlandse kevers' (Vorst 2010) is grotendeels gebaseerd op materiaal uit de grotere musea (i.e. Naturalis Biodiversity Center, Zoologisch Museum Amsterdam)

en privécollecties. De kleinere regionale collecties zijn vaak niet of slechts ten dele onderzocht.

Of *P. minutus* zich de laatste jaren opnieuw heeft gevestigd in Nederland of dat de soort over het hoofd is gezien is onduidelijk. De recente vindplaatsen liggen zowel in Overijssel als in Zuid-Limburg in de buurt van de historische vindplaatsen en beide scenario's lijken mogelijk. *Platycis minutus* kent geen verborgen leefwijze, maar is anderzijds een zeldzame soort die slechts een korte tijd en relatief laat in het keverseizoen als imago actief is. De kever lijkt zich de laatste jaren wel uit te breiden. In Overijssel zijn de recente vondsten weliswaar beperkt tot de omgeving van Losser, in Zuid-Limburg zijn inmiddels drie locaties bekend en in Noord-Brabant was de soort überhaupt nog niet gevonden. Deze uitbreiding wordt mogelijk veroorzaakt door het de laatste decennia verbeterde bosbeheer waarbij minder dood hout uit de natuur verwijderd wordt. *Platycis minutus* is reeds langere tijd bekend uit de meeste ons

omringende landen inclusief Groot-Brittannië en ook Scandinavië en staat niet bekend als een thermofiele soort (Horion 1953, Lachat *et al.* 2012). Klimaatsverandering, een andere mogelijke en regelmatig geponeerde verklaring voor areaaluitbreidingen, lijkt op basis daarvan voor deze soort geen voor de hand liggende oorzaak.

Dankwoord

Mijn hartelijke dank gaat uit naar Hans Bosz en Arp Kruijthof van Museum TwentseWelle en Paul Beuk van het Natuurhistorisch Museum Maastricht voor het opzoeken en het maken van foto's van de eerste Nederlandse exemplaren. Jan Cuppen ben ik zeer erkentelijk voor het aanleveren van zijn gegevens. Robin Kraaij en Tim Faasen worden hartelijk bedankt voor de aanvullende informatie.

Literatuur

- Aleksandrowicz OR, Lopatin IK, Pisanenko AD, Tsinkevitch VA & Snitko SM 1996. A catalogue of Coleoptera (Insecta) of Belarus. Fund of Fundamental Investigations of the Republic of Belarus.
- Alexander KNA 2002. The invertebrates of living and decaying timber in Britain and Ireland. A provisional annotated checklist. English Nature Research Reports 467: 1-142.
- Alexander KNA 2003. Provisional atlas of the Cantharoidea and Buprestoidea (Coleoptera) of Britain and Ireland. Biological Records Centre.
- Alexander KNA 2004. Revision of the Index of Ecological Continuity as used for saproxylic beetles. English Nature Research Reports 574: 1-33.
- Allemand R, Constantin R & Brustel H 1999. Inventaire commenté des Lycidae de la faune de France. Redécouverte de *Benibotarus alternatus* (Fairmaire) dans les Pyrénées (Coleoptera, Cantharoidea). Bulletin de la Société entomologique de France 104: 91-100.
- Audisio P, Liberti G, Nardi G. & Poggi R 1995. 53. Coleoptera Polyphaga VIII (Cantharoidea, Dermestoidea). In: Checklist delle specie della fauna italiana (Minelli A, Ruffo S & La Posta S eds). Edizioni Calderini Bologna, 17 pp.
- Bocák L & Bocáková M 2006. Icones Insectorum Europae Centralis. Coleoptera: Drilidae, Omalidae, Lycidae & Lampyridae. Folia Heyrovskyana B 5: 1-7.
- Bocák L & Bocáková M 2010. 4.11. Lycidae Laporte, 1836. In: Coleoptera, beetles. Volume 2: Morphology and systematics (Elateroidea, Bostrichiformia, Cucujiformia partim) (Leschen RAB, Beutel RG & Lawrence JF eds). In: Handbook of zoology. A natural history of the phyla of the animal kingdom. Volume IV. Arthropoda: Insecta. Part 39: 114-123. Walter de Gruyter.
- Bocák L & Matsuda K 2003. Review of the immature stages of the family Lycidae (Insecta: Coleoptera). Journal of Natural History 37: 1463-1507.
- Bocáková M & Bocák L 2007. Lycidae. In: Catalogue of Palaearctic Coleoptera, Vol. 4 (Löbl L & Smetana A eds): 211-224. Apollo Books.
- Colijn EO 2017. *Pyropterus nigroruber*, nieuw voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Lycidae). Entomologische Berichten 73: 194-196.
- Colijn EO, Huijbregts J & Vorst O 2015. Bibliografie van de Nederlandse kevers Versie 2 (18-i-2015). Sektie Everts, Nederlandse Entomologische Vereniging.
- Geisthardt M 1979. Familie: Lycidae. Die Käfer Mitteleuropas 6: 9-14.
- Gerend R, Köhler F & Braunert C 2007. Die Totholz Käfer (Coleoptera) des "Schnellert" bei Berdorf: ökologische Analyse der Xylobiontenfauna eines Altwaldes in der luxemburgischen Sandsteinlandschaft. In: Erfassung der Biodiversität im Waldgebiet "Schnellert" (Gemeinde Berdorf) (Meyer M & Carrières E eds). Ferrantia 50: 265-295.
- Herger P & Germann C 2014. Käfer aus Lichtfallen fängen in Uf husen und Luthern, Kanton Luzern (Coleoptera). Entomo Helvetica 7: 147-150.
- Horion A 1953. Faunistik der mitteleuropäischen Käfer Band III. Malacodermata, Sternoxia (Elateridae bis Throscidae). Entomologische Arbeiten aus dem Museum G. Frey.
- Huijbregts J 2010. Lycidae - netschildkevers. In: Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera) (Vorst O ed). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11: 112-113.
- Kuenen PhH 1954. Levensbericht van Johannes Herman Frederik Umbgrove (5 Februari 1899-14 Juni 1954). Jaarboek der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen 1953-1954: 270-274.
- Lachat Th, Wermelinger B, Gossner, MM, Bussler H, Isacson G & Müller J 2012. Saproxylic beetles as indicator species for dead-wood amount and temperature in European beech forests. Ecological Indicators 23: 323-331.
- Magis N 1956. Sur les Malacodermes paléarctiques Bulletin et Annales de la Société Royale Belge d'Entomologie 92: 200-204.
- Mitter H 2007. Die Käferfauna Oberösterreichs (Coleoptera: Lycidae, Omalidae, Lampyridae, Cantharidae, Drilidae, Malachiidae, Dasytidae). Beiträge zur Naturkunde Oberösterreichs 17: 195-251.
- Möller G 2009. Struktur- und Substratbindung holzbewohnender Insekten, Schwerpunkt Coleoptera - Käfer. Doctoral Dissertation, Freien Universität Berlin.
- Palm T 1950. Die Holz- und Rinden-Käfer der nordschwedischen Laubbäume. Meddelanden fran Statens Skogsförsöksanstalt 40(2): 1-242.
- Schulze W 1990. Coleoptera Westfalica: Familie Lycidae, Omalysidae et Lampyridae. Abhandlungen aus dem Westfälischen Museum für Naturkunde 52(2): 3-20.
- Speight MCD 1990. *Pyropterus nigroruber* (Degeer) in Ireland (Coleoptera: Lycidae), with a key to distinguish this beetle from related European species. Irish Biogeographical Society Bulletin 132: 166-172.
- Sumakov GG 1931. Beiträge zur Fauna der Coleopteren von Estland. Archiv für die Naturkunde Estlands II Serie 13(2): 1-15.
- Tamutis V, Tamutė B & Ferenc R 2011. A catalogue of Lithuanian beetles (Insecta, Coleoptera). ZooKeys 121: 1-494.
- Troukens W 2004. De roodschildkever, *Platycis minutus*, nu ook in Brabant (Coleoptera: Lycidae). Phegea 32: 55-57.
- Van der Vlerk IM & Kuenen PhH 1954. Levensbericht van Johannes Herman Frederik Umbgrove. Geologie & Mijnbouw 16: 339-346.
- Vorst O 2010. Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11: 1-317.

Geaccepteerd: 8 april 2018

Summary

A fourth lycid beetle for the Netherlands: *Platycis minutus* (Coleoptera: Lycidae)

Literature research, revealed a Belgian and a German article describing records of *Platycis minutus* in the Netherlands, although the species was not included in the Catalog of the Dutch beetles. Collections at Museum TwentseWelle and Natuurmuseum Maastricht indeed comprise the two specimens described in these articles: the first from Zuid-Limburg collected before 1953; the second from Overijssel collected in 1969. *Platycis minutus* has thus been present in the Netherlands from at least 1952. Recent observations in Noord-Brabant and additional locations in Zuid-Limburg suggest that the species is expanding its range in the Netherlands.

Ed Colijn

EIS Kenniscentrum Insecten

Postbus 9517

2300 RA Leiden

ed.colijn@naturalis.nl